

Henryk Olszar

"Z przekłętego raju : zapiski
Górnoślązaków deportowanych w
1945 r. do ZSRR", K. Banaś, S.
Rosenbaum, Katowice 2009 :
[recenzja]

Śląskie Studia Historyczno-Teologiczne 43/1, 220-221

2010

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

opracowania takie, jak prezentowana praca, są jak najbardziej potrzebne, stanowią bowiem unikalne świadectwa, ponadto są ważne dla zachowania dziedzictwa kulturowego.

Kadra bezpieki 1945–1990. Obsada stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa w województwie śląskim/katowickim, bielskim i częstochowskim, wstęp i red. W. Dubiański, A. Dziuba, A. Dziurok, Katowice 2009, 554 s.

Komunistyczny aparat bezpieczeństwa, jako istotny element systemu zniewolenia społeczeństwa, był instytucją służebną wobec rządzącej niepodzielnie krajem partii komunistycznej PPR/PZPR. Stanowił jej tarczę, miecz, oczy i uszy. Wkład bezpieki w totalizację państwa polskiego po 1944 r. nie ulega wątpliwości. Policja polityczna Polski „ludowej” w pierwszym okresie swego istnienia zniszczyła antykomunistyczną opozycję zbrojną i polityczną; w kolejnych latach tłumiała i rozbijała wszelkie aspiracje wolnościowe społeczeństwa. Walczyła z Kościołem katolickim, odradzającą się wciąż opozycją, a siatka agenturalna przenikała do wszystkich sfer społecznej aktywności. W warunkach ścisłej hierarchizacji i centralizacji działań UB/SB kluczową rolę odgrywały osoby kierujące służbami, wyznaczające cele i zadania funkcjonariuszom, stąd szczególnie zainteresowanie właśnie nimi. Prezentowana publikacja składa się z części wprowadzającej, w której omówiono literaturę przedmiotu oraz zarysowano dzieje regionalnych struktur UB/SB; części drugiej – w której, w formie tabelarycznej, zaprezentowano obsadę stanowisk kierowniczych aparatu bezpieczeństwa województwa śląskiego/katowickiego, bielskiego i częstochowskiego oraz części trzeciej, w której zamieszczono noty dotyczące osób te stanowiska zajmujących. Książka będąca efektem pracy rozbudowanego zespołu badawczego powstała na bazie szerokiej kwerendy archiwalnej. Co warto podkreślić, Autorzy poszerzyli – w porównaniu z dotychczas wydawanymi informatorami personalnymi – katalog informacji dotyczących opisywanych postaci. Przyniosło to, co oczywiste, wymierne korzyści dla Czytelnika, którego wiedza o ludziach kierujących Śląską bezpieką wybiega dzięki temu poza suche dane dotyczące zajmowanych stanowisk. Również w części wprowadzającej Redaktorzy tomu wyszli poza stosowane dotąd schematy, dodając do opisu struktury i zadań stojących przed poszczególnymi komórkami wnikliwe studium zbiorowości tworzącej prezentowaną Czytelnikowi kadrę kierowniczą. Omówili pochodzenie, narodowość, zawód, wykształcenie opisywanych osób. Analizie poddali ich wiek (w chwili obejmowania stanowisk), staż pracy w aparacie represji, a także powody odejścia z resortu. Wszystko to sprawiło, że potwierdzono lub sfalsyfikowano elementy obrazu „przeciętnego” funkcjonariusza, obecne w obiegu publicznym.

Z przekłętego raju. Zapiski Górnślązaków deportowanych w 1945 r. do ZSRR, oprac. K. Banaś, S. Rosenbaum, Katowice 2009, 144 s.

Wywózka około 30 tysięcy Górnślązaków do przymusowej pracy w ZSRS w 1945 r. – mimo upływu kilkunastu lat od momentu, kiedy można było już nagłośnić te wydarzenia i rozpocząć nad nimi systematyczne badania – jest problematyką kryjącą w sobie jeszcze wiele zagadek i niewyjaśnionych do końca kwestii. Walorem tej publikacji jest to, iż edycja pomyślana jest jako wydawnictwo dwujęzyczne – w języku polskim i w języku oryginałów, czyli w języku niemieckim. Temat masowych wywozek ludności Górnego Śląska przez Sowieców w początkach 1945 r. ma wciąż skromną literaturę, nie mówiąc już o źródłach typu dzienniki czy listy. Tym większa wartość prezentowanego materiału,

który ma właśnie charakter dzienników, relacji i listów pisanych na bieżąco lub krótko po omawianych wydarzeniach. Dowiadujemy się z nich, że deportacja była perfekcyjnie przeprowadzoną akcją, której celem było dostarczenie w Region Doniecko-Naddnieprzański ZSRR darmowej siły roboczej. Dotychczasowe wyniki prowadzonego śledztwa pozwalają – według prokuratury – na zakwalifikowanie deportacji ludności górnośląskiej do ZSRR w 1945 r. jako zbrodni przeciwko ludzkości.

Bogusław Tracz, *Trzecia dekada. Gliwice 1971–1981*, Katowice 2009, 229 s.

„Większość gliwiczian odpoczywała, zwłaszcza ci, którzy hucznie spędzili ostatnią noc starego roku. Tradycja zabaw sylwestrowych pod gołym niebem nie była jeszcze znana. Tylko nieliczni witali nowy rok w lokalach i zakładowych domach kultury. Większość bawiła się w domach, gdzie urządzano zakrapiane prywatki, nieraz połączone z potańcówką (...). Cały kraj żył jeszcze tragicznymi wydarzeniami grudnia 1970 roku na Wybrzeżu, a zmiana ekipy rządzącej i związane z nią nadzieje stanowiły wciąż temat numer jeden. Na pewno życzone sobie jednego – by nowy 1971 rok był lepszy od tego, który właśnie się skończył” – tak rozpoczyna się najnowsza (trzecia z cyklu „gliwickich dekad”) publikacja historyka Bogusława Tracza. Książka jest próbą przybliżenia wydarzeń i realiów okresu, którego granice wyznaczają lata 1971–1981. Intencją autora było przedstawienie uporządkowanego i jednocześnie poruszającego wyobraźnię obrazu Gliwic w okresie tak zwanej dekady gierkowskiej i w czasie „karnawału Solidarności”, którego dramatycznym finałem było wprowadzenie stanu wojennego. Kalendarium powstało na podstawie szerokiej kwerendy archiwalnej. Narrację autorską uzupełniają fragmenty źródeł i tekstów prasowych z epoki, przybliżające zasady i metody funkcjonowania struktur władzy lokalnej, aparatu represji, a także bardziej ulotne realia życia codziennego.

Ks. Henryk Olszar